

PORADNIK METODYCZNY DLA NAUCZYCIELI „METODY AKTYWIZUJĄCE NA EKONOMII W PRAKTYCE”

ROZDZIAŁ 1. OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE

Ocena osiągnięć uczniów musi mieć zarówno charakter sprawdzania pracy uczniów i jej efektów na bieżąco, jak i efektów pracy zespołowej, ale także prezentacji zespołowej i indywidualnej na zakończenie semestru (roku szkolnego). Należy przypisać większą wagę do bieżącej oceny pracy ucznia w czasie zajęć lekcyjnych, oceny pracy domowej, niż do testów, czy sprawdzianów, ponieważ wartość diagnostyczna tego rodzaju „miękkiej oceny” jest dużo wyższa, niż oceny sumującej uzyskanej ze znajomości pojęć czy definiowania zjawisk (...) Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów – z wykorzystaniem m.in. e-portfolio - pomaga uczniowi uczyć się, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej przez nauczyciela. Refleksji nad uczeniem się sprzyja:

- 1) ocenianie na podstawie jasnych kryteriów,
- 2) udzielanie informacji zwrotnej,
- 3) wykonywanie zadań i ćwiczeń, które sprzyjają refleksji nad własnym sposobem uczenia się,
- 4) proponowanie zróżnicowanych zadań, tak indywidualnych, jak i zespołowych,
- 5) przekazywanie na bieżąco informacji na temat uczestnictwa uczniów w zajęciach,
- 6) zachęcanie uczniów do samooceny.¹

Ocenianie kształtujące, którego kluczowym elementem jest informacja zwrotna to filozofia uczenia, myślenie nastawione na motywowanie uczniów do pracy i branie przez nich odpowiedzialności za proces uczenia się.² Ocenianie kształtujące, któremu poświęcony jest oddzielny punkt w rozdziale 5 programu nauczania, służy wspólnemu uczeniu się i dlatego bardzo często podkreśla się jego interaktywny charakter i rolę we wspieraniu ucznia poprzez kulturę ewaluacji i samooceny. Ocenianie kształtujące „uczy, jak się uczyć” i *pozwala zindywidualizować nauczanie, a przez to lepiej wyrównywać szanse edukacyjne uczniów. Jest to nauczanie, które nie koncentruje się na porównywaniu uczniów, ale na podkreślaniu tego, co każdy uczeń już umie i dostarczeniu mu informacji o jego następnym kroku. Uwzględnia ono różnice pomiędzy uczniami, zarówno wynikające z innego poziomu i zakresu już posiadanej wiedzy i opanowanych umiejętności, jak i z indywidualnych różnic w stylu uczenia się. Takie podejście nie tylko indywidualizuje nauczanie, ale także służy angażowaniu uczniów w naukę. Nie jest obciążone demotywującą często uczniów informacją o uzyskiwanych przez nich słabych wynikach egzaminów podsumowujących ich naukę.*³

Elementy oceniania kształtującego

- **Cele lekcji** związane z nabywaniem umiejętności i wiadomości, których realizację należy monitorować przez cały czas trwania zajęć i dodatkowo sprawdzić – na ile zostały spełnione – w podsumowaniu lekcji.

Ważnym elementem oceniania kształtującego (OK) są **cele lekcji**, które **wyznaczają kierunek wspólnej pracy nauczyciela i ucznia**, czyli wskazują dokąd zdążamy i co wspólnie z uczniami chcielibyśmy osiągnąć po zakończeniu zajęć. Tak rozumiane cele lekcji były wyznacznikiem dla autorów programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” przy opracowaniu zarówno założeń ogólnych, jak i wymagań szczególnych do poszczególnych jednostek lekcyjnych. Ponadto **specyfika przedmiotu ekonomia w praktyce i jego uzupełniający, a nie obowiązkowy charakter zwracają uwagę na upodmiotowienie ucznia w procesie uczenia się, tak aby sam chciał się uczyć; stawiał sobie cele i dokonywał samooceny swojej pracy.**

Dlatego nie wystarczy wyznaczenie celów lekcji przez nauczyciela, ale należy przełożyć je na język zrozumiały dla ucznia i w ten sposób ułatwić mu pracę na zajęciach. Ważnym krokiem w tym działaniu jest postawienie pytań:

¹ Tamże, s. 11- 12.

² D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, CIVITAS, Warszawa 2006, s. 13.

³ J. Strzemieczny, *Dlaczego ocenianie kształtujące?*, O raporcie OECD: *Ocenianie kształtujące; poprawa uczenia w klasach szkół średniej* <http://www.ceo.org.pl/ok/news/jacek-strzemieczny-dlaczego-ocenianie-kszaltujace-o-raporcie-oecd-ocenianie-kszaltujace> z dnia 29 maja 2013 r.

- Do czego przyda się uczniom ta wiedza lub umiejętności zdobywane, czy utrwalane na zajęciach?
- Jak uczeń wykorzysta zdobytą wiedzę i umiejętności w przyszłości np. podczas wyznaczania celów zawodowych?
- Co uczeń będzie umiał po lekcji?
- Co będzie pamiętał za kilka lat z tej konkretnej lekcji?⁴

Cele lekcji są zawsze pierwotne w stosunku do wybranej metody, czy techniki nauczania i to celom lekcji służy zaplanowana aktywność w czasie zajęć, a nie na odwrót. Dlatego do zrealizowania danego celu lekcji mogą posłużyć różne metody i techniki nauczania, a nawet ich łączenie (np. studium przypadku i mapy myśli).

W tabeli zamieszczonej poniżej przedstawiono przykładowe zestawienia celów i aktywności, a w kilku przypadkach pokazano, jak ten sam cel może być realizowany różnymi metodami i technikami (na podstawie programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy. Ekonomia w praktyce”.

Cele	Proponowana metoda/technika
<p>Kształcenie umiejętności analizy i oceny problemów, która prowadzi do podjęcia decyzji.</p> <p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>analizuje zagrożenia i możliwości realizacji przedsięwzięcia na podstawie zebranych informacji i planuje jego przeprowadzenie;[...]</i> • <i>planuje i prognozuje przedsięwzięcie o charakterze finansowym związane z pozyskaniem środków;[...]</i> • <i>dokonuje oceny realności przedsięwzięcia.</i> 	<p>Analiza SWOT</p>
<p>Analiza problemu, wspomaganie procesu decyzyjnego, a nawet w niektórych przypadkach jego wizualizacja.</p> <p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>kształci i doskonali umiejętności komunikowania się, uczenia się współpracy w małym zespole oraz podejmowania decyzji;[...]</i> • <i>umie posługiwać się aktami prawnymi (w tym e-zasobami) w planowaniu zakładania działalności gospodarczej/NGO i tworzy na ich podstawie schemat działań;</i> 	<p>Drzewo decyzyjne</p>
<p>Porządkowanie zdobytej wiedzy, odkrywanie związków i zależności, ale także opracowanie problemu przy użyciu symboli, haseł, rysunków itp.</p> <p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>umie posługiwać się aktami prawnymi (w tym e-zasobami) w planowaniu zakładania działalności gospodarczej/NGO i tworzy na ich podstawie schemat działań;[...]</i> • <i>wykorzystuje reklamę, jako narzędzie promocji przedsięwzięcia;[...]</i> • <i>wykorzystuje wybrane narzędzia marketingu – marketing mix produkt, dystrybucja, cena, promocja - do budowania pozycji przedsiębiorstwa/NGO nie naruszając zasad prawnych i etycznych.</i> 	<p>Mapa myśli</p>

⁴ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, CIVITAS, Warszawa 2006, s. 30.

<p>Analiza problemu lub zdarzenia i wskazanie rządzących zjawiskiem praw lub prawidłowości.</p> <p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>planuje i prognozuje przedsięwzięcie o charakterze finansowym związane z pozyskaniem środków;[...]</i> • <i>dokonuje oceny realności przedsięwzięcia;[...]</i> • <i>wykorzystuje wybrane narzędzia marketingu – marketing mix produkt, dystrybucja, cena, promocja - do budowania pozycji przedsiębiorstwa/NGO nie naruszając zasad prawnych i etycznych;[...]</i> • <i>stosuje - pracując w zespole - wybraną strategię marketingową do budowania pozycji przedsiębiorstwa/NGO;[...]</i> • <i>wykorzystuje reklamę, jako narzędzie promocji przedsięwzięcia;</i> • <i>analizuje otoczenie rynkowe/rynek pod kątem wyboru przedsięwzięcia;</i> 	<p>Studium przypadku</p>
<p>Kształcenie i doskonalenie umiejętności współdziałania w zespole np.</p> <p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>kształci i doskonali umiejętność współdziałania w małym zespole, w tym stosuje w praktyce podstawowe zasady pracy zespołowej;[...]</i> • <i>współpracuje, negocjuje i bierze udział w podejmowaniu decyzji w zespole;[...]</i> • <i>stosuje - pracując w zespole - wybraną strategię marketingową do budowania pozycji przedsiębiorstwa/NGO;[...]</i> • <i>wykorzystuje reklamę, jako narzędzie promocji przedsięwzięcia;[...]</i> • <i>doskonali umiejętności współdziałania w małym zespole, w tym umiejętności podejmowania decyzji i uczenia się we współpracy;</i> • <i>kształtuje i doskonali umiejętności współdziałania w małym zespole oraz komunikowania się.[...]</i> 	<p>Uczenie we współpracy</p>
<p>Nauka argumentowania, a także kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych związanych z prezentacją swojego stanowiska, ale też branie pod uwagę poglądów innych osób.</p> <p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>wskazuje na potrzebę istnienia podmiotów ekonomii społecznej i jego roli w społeczności lokalnej.</i> 	<p>Dyskusja/debata</p>

- **Cele sformułowane w języku ucznia, czyli uwspólnione cele lekcji, za pomocą których nauczyciel wskazuje uczniom kierunek pracy i czyni ich współodpowiedzialnymi za ich realizację.**

W ocenianiu kształtującym podawanie celów lekcji jest ściśle związane z ich sprawdzeniem, czyli uzyskaniem odpowiedzi na pytania: Czy cele lekcji zostały osiągnięte? lub W jakim stopniu cele lekcji zostały zrealizowane?

Dlatego konieczne jest podsumowanie zajęć, ale również monitorowanie osiągnięcia poszczególnych celów podczas pracy z uczniami. Stąd warto zapisać cele lekcji na tablicy, czy poprosić uczniów o ich zapisanie w uczniowskim e-portfolio lub na blogu, kiedy wiąże się to z konkretnymi aktywnościami przewidzianymi w programie nauczania, czy też w prowadzonej przez nauczyciela lekcji.

- **Kryteria sukcesu - NaCoBeZu (na co będą zwracał uwagę) - czyli określenie dowodów na to, że cele lekcji zostały osiągnięte.**

W sprawdzaniu realizacji celów lekcji są potrzebne kryteria, ponieważ kiedy znamy cel możemy ustalić, po czym poznamy, że został on osiągnięty, czyli jakie zjawiska i fakty pokażą nam, że osiągnęliśmy założony cel lekcji.

Określenie kryteriów i poinformowanie o nich uczniów jest korzystne zarówno dla nauczyciela jak i ucznia, ponieważ dzięki NaCoBeZu:

- 1) zawieramy z uczniem umowę dotyczącą tego, co podlega ocenie i tylko tego się trzymamy;
- 2) uczniowie czują się bezpiecznie na zajęciach, ponieważ nie zaskoczy ich dodatkowe kryterium i dokładnie wiedzą, co ma znaleźć się np. w ich e-portfolio, na blogu, czy w zadaniu domowym,
- 3) uczniowie wiedzą, jakie wiadomości i umiejętności muszą opanować na lekcji i jaki poziom wykonania zadania jest wymagany, a to sprawia, że mogą być bardziej skupieni na celu, lecz również – mogą sami określić, co osiągnęli, a czego jeszcze nie.⁵

Monitorowanie realizacji celów pozwala nauczycielom uzyskać od uczniów informację zwrotną, dzięki której wiemy, czy postawione przez nas cele i NaCoBeZu były realne, a także czy do ich realizacji sprawdzają się konkretne wybrane przez nas metody. Uczniowie pracują w różnym tempie, różne są sposoby ich uczenia się, dlatego monitorowanie realizacji celów pozwala dostosować tempo pracy do możliwości uczniów i dzięki temu indywidualizować pracę na lekcjach ekonomii w praktyce. Uczeń, który nie zrozumie celu działania, treści wykonywanego polecenia nie będzie mógł na lekcji „iść dalej”, a w konsekwencji nie będzie zmotywowany do pracy i zaangażowany w wykonywanie aktywności indywidualnej czy grupowej. Dlatego nauczyciel powinien pamiętać o wnioskach z monitorowania i podsumowania lekcji, wykorzystywać je na bieżąco, a także w planowaniu kolejnych zajęć.

Do monitorowania realizacji celów lekcji i NaCoBeZu można wykorzystać różnorodne techniki (np. rozmowa w parach, głosowanie, termometr, tarcza strzelnicza itp.):

- **Dobrze że, ale następnym razem** - uczniowie analizują swoją pracę, zwracając uwagę na to, co było, ich zdaniem, dobre oraz na to, co można następnym razem zrobić lepiej.
 - **Głosowanie** - nauczyciel odczytuje kolejne punkty NaCoBeZu lub cele lekcji, a uczniowie przy każdym z nich podnoszą rękę sygnalizując, że kryterium/cel został osiągnięty; technikę można również wykorzystać.
 - **Karty myśle, czuję** - uczniowie anonimowo zapisują przemyślenia i odczucia z zajęć; tego typu aktywność rozwija wśród uczniów samoświadomość oraz tworzy szacunek we wzajemnych relacjach;
 - **Rozmowa w parach** - np. na temat tego co było najważniejsze na lekcji.
 - **Światła drogowe**
 - **Tarcza strzelnicza** - nauczyciel rysuje tarczę np. koło dzielimy na tyle części ile było celów lekcji (w każdej części jest jeden cel); środek tarczy oznacza osiągnięcie celu; im większa odległość od środka tarczy, tym dalej jest uczeń od osiągnięcia celu; każdy z uczniów ocenia stopień osiągnięcia celu kropką lub w inny sposób, zamiast celów można wpisać na tarczy poszczególne punkty NaCoBeZu;
 - **Termometr** - nauczyciel rysuje termometr do każdego celu, uczniowie określają swoją „temperaturę” pokazującą ocenę stopnia osiągnięcia tego celu; propozycje skali: Wysoka temperatura – osiągnąłem/osiągnęłam cel, Średnia temperatura – mam pytania, nie wszystko rozumiem, Niska temperatura – nie osiągnąłem/osiągnęłam celu; plansza z termometrem może zostać zachowana i wykorzystana na kolejnej lekcji.

⁵ Tamże, s. 48- 49.

- **Test/powtórka** - nauczyciel zadaje wiele pytań, odnoszących się do omawianego wcześniej materiału lub NaCoBeZu, a uczniowie udzielają na nie pisemnych odpowiedzi; przy czym po każdym odczytanym pytaniu nauczyciel podaje prawidłową odpowiedź;
- **Zdania podsumowujące** - nauczyciel używa zdań rozpoczynających się od zwrotów: *Dowiedziałem się, że ...; Zaczynam się zastanawiać ...; Zaskoczyło mnie, że ...* i prosi uczniów o ich dokończenie. Podane przykłady pomagają uczniom wyciągnąć wnioski z lekcji lub zdobyć nowe doświadczenia.⁶

W realizacji zakładanych celów wsparciem są takie warunki stworzone przez nauczyciela, które wzmacniają poczucie własnej wartości wśród uczniów, ich zaangażowanie, samodzielność, ale także zachęcają do współpracy i świadomego reagowania na zmieniające się okoliczności. Dlatego ważne jest **formułowanie zadań na miarę możliwości uczniów, docenianie postępów ucznia, niezależnie od tego czy są imponujące, czy skromne**, docenianie współpracy uczniów i zachęcanie ich do pomagania sobie w pracy.

- Odwołanie się do już posiadanej przez uczniów wiedzy i umiejętności się z III etapu edukacyjnego zdobytych w ramach przedmiotu wiedza o społeczeństwie, a także IV etapu edukacyjnego – w ramach przedmiotu podstawy przedsiębiorczości.

Powiązanie **już posiadanych przez uczniów wiadomości i umiejętności z nowymi zdobywanymi podczas pracy zespołowej i indywidualnej**, daje uczniom poczucie bezpieczeństwa, tak przecież ważne w procesie wzajemnego uczenia się. Dodatkowo – opierając się na psychologii poznawczej – możemy stwierdzić, że najlepsze wyniki osiągamy wtedy, kiedy codziennie trochę się uczymy i powtarzamy,⁷ stąd też odwoływanie się do już posiadanej wiedzy i umiejętności pozwala nadbudowywać nowe doświadczenia, zdobywane w czasie zajęć lekcyjnych i wykonywanych prac domowych.

- **Informacja zwrotna (IZ), która stanowi podstawowy element OK-a** – o którym pisano powyżej - polega na pozyskiwaniu przez nauczyciela w trakcie nauczania informacji, które pozwolą mu rozpoznać jak przebiega proces uczenia się uczniów, w celu modyfikowania dalszego nauczania i dawania uczniom informacji pomagających im się uczyć. **Informacja zwrotna zawsze musi być powiązana z NaCoBeZu** (kryteriami sukcesu) i jest przygotowywana zarówno jako informacja zwrotna: nauczyciela dla ucznia, ucznia dla nauczyciela, ucznia dla ucznia, ucznia dla samego siebie (samoocena), nauczyciela dla rodzica.

Dlatego powinna ona - zgodnie z zasadami OK-a – być dialogiem i składać się z czterech elementów:

- wyszczególnienia i docenienia dobrych stron, czyli np. odpowiedzi na pytanie: Co uczeń zrobił dobrze?; **ten element zawsze musi być na początku informacji zwrotnej**;
- odnotowania tego, co wymaga poprawy lub dodatkowej pracy;
- wskazówki – w jaki sposób dokonać poprawy; to istotny element informacji zwrotnej, ponieważ w tym momencie uczeń pracuje nad niwelowaniem błędów;
- wskazówki – w jakim kierunku pracować dalej, co dla ucznia jest o tyle istotne, ponieważ wiąże się z realizacją celów nauczania i tym samym wpływa na kształtowanie jego celów zawodowych.⁸

Tak skonstruowana informacja zwrotna daje uczniom możliwość kształtowania własnej strategii uczenia się, a także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia. Ponadto uczy systematyczności w planowaniu i wytrwałości w dążeniu do realizacji wyznaczonych celów zawodowych. Ocenianie bieżące powinno być poprzedzone przekazaniem uczniowi kryteriów oceniania, w tym informacji, co będzie podlegało ocenie i w jaki sposób ocenianie będzie prowadzone. Ponadto nauczyciel powinien ustalić kryteria, na podstawie których będzie oceniać uczniów na koniec roku szkolnego (semestru).⁹

⁶ Zaproponowane techniki zaczerpnięto z pracy M. Harmin, *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?*, CIVITAS, Warszawa 2005, a także materiałów ze strony Programu Młodzież.

⁷ M. Spitzer, *Jak uczy się mózg*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 284.

⁸ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, op. cit., s. 96-97.

⁹ T. Merta, A. Pacewicz, *Jak oceniać uczniów? Wskazówki dla nauczycieli*, Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej, CIVITAS, Warszawa 2010, s. 11-12.

Forma informacji zwrotnej powinna być uzależniona od rodzaju aktywności ucznia lub rodzaju pracy, którą wykonuje. **Zawsze jednak należy pamiętać, że informacja zwrotna nie jest oceną ucznia, tylko oceną kolejnych efektów jego pracy.** Dlatego informacja zwrotna może być przedstawiona uczniom w formie ustnej lub pisemnej. W tym drugim przypadku może występować m.in. jako:

- recenzja, dłuższa lub krótsza wypowiedź pisemna,
- list,
- tabela połączona z NaCoBeZu (kryteriami sukcesu),
- podział pracy na części i do każdej z nich przygotowanie komentarza,
- graficzna forma wskazania czterech elementów informacji zwrotnej,
- oznaczenie poszczególnych elementów informacji zwrotnej odpowiednimi kolorami.

W stosowaniu informacji zwrotnej należy pamiętać, że ważnym jej elementem jest przyjęcie informacji zwrotnej przez ucznia w taki sposób, że mimo wskazania tego co wymaga poprawy uczeń jest świadomy, że nauczyciel go akceptuje, jest mu życzliwy i zależy mu na jego rozwoju i współpracy z nim. Uczeń przestanie bać się informacji zwrotnej – dokładnie tej części, która dotyczy tego co wymaga poprawy - kiedy zrozumie, że czteroelementowa informacja zwrotna pomaga mu się uczyć i jest konstruktywna. **Dlatego nauczyciel musi zadbać o to, aby uczeń zapoznał się z informacją zwrotną, przyjął ją, a nawet odniósł się do niej.** Stąd przygotowana przez nauczyciela informacja zwrotna musi być jasna i konkretna. Nauczyciel, który stosuje ocenianie kształtujące, w tym informację zwrotną, stosuje również ocenianie sumujące. Musi jednak – patrząc na specyfikę klasy, czy specyfikę poszczególnych jednostek lekcyjnych – rozdzielić informację zwrotną od oceny sumującej i jasno powiedzieć o tym uczniom. W pozyskiwaniu informacji zwrotnej dla nauczyciela od ucznia pomocny może być metodnik, który z powodzeniem stosują nauczyciele i uczniowie w polskich szkołach uczestniczących w programie Centrum Edukacji Obywatelskiej SUS (Szkoła Ucząca się) i RUN (Rozwijanie Ucznia się i nauczania), a także innych projektach CEO. Metodnik to użyteczne narzędzie stosowane w OK –u, które składa się m.in. z:

- ✓ **Świateł**, trzy kartki w kolorach: zielonym, żółtym i czerwonym, które stosują uczniowie w celu poinformowania nauczyciela np. o stopniu zrozumienia celów lekcji, czy NaCoBeZu.
- ✓ Poszczególne światła oznaczają: zielony – daję sobie świetnie radę, wszystko rozumiem; żółty – mam pewne wątpliwości; czerwony – nic nie rozumiem, proszę o pomoc
- ✓ **Kart: A, B, C i D**, które nauczyciel stosuje w sytuacji, kiedy uczniowie odpowiadają na pytanie z możliwością czterech różnych odpowiedzi. Uczniowie po zastanowieniu się lub ustaleniu odpowiedzi w parach decydują, którą odpowiedź wybierają. W stosowaniu tego narzędzia ważne jest, aby uczniowie umieli uzasadnić swój wybór.
- ✓ **Białej tabliczki**, na której uczniowie piszą odpowiedź ścieralnym flamastrem, a następnie podnoszą tabliczkę i nauczyciel ma obraz odpowiedzi całej klasy. Metoda zmusza każdego ucznia do udzielenia odpowiedzi.
- ✓ **Patyczki z imionami**, które na początku lekcji uczniowie oddają nauczycielowi. Podczas odpowiedzi na pytania nauczyciel losuje patyczek z imieniem ucznia, który odpowiada. Zapewnia to różnorodność wyboru osób i mobilizuje każdego ucznia do poszukiwania odpowiedzi. Metoda ta wymaga wprowadzenia i przestrzegania zasady „nie podnoszenia rąk”.¹⁰
- **Pytania kluczowe**, czyli stosowanie pytań, które ukazują uczniom szerszy kontekst omawianych zagadnień i nabywanych umiejętności, a jednocześnie zachęcają do poszukiwania odpowiedzi i w ten sposób angażują młodych ludzi w naukę. Dlatego pytania kluczowe powinny:
 - ✓ pokazywać uczniom **szerszą perspektywę** nie tylko lekcji, ale przedmiotu, czy postawy przedsiębiorczej,
 - ✓ być ściśle **związane z celami lekcji**, dlatego warto w czasie zajęć z ekonomii w praktyce odwoływać się do celów i formułować je w języku zrozumiałym dla ucznia, o czym pisaliśmy wcześniej,
 - ✓ być **powiązane z NaCoBeZu**, a także podstawą programową przedmiotu ekonomia w praktyce,

¹⁰ <http://ceo.org.pl/pl/ok/news/metodnik-ok-eja> z dnia 28 maja 2013 r.

- ✓ sprzyjać budzeniu **zainteresowań ucznia tematem** i przedmiotem.¹¹

Pytania kluczowe muszą ponadto dotyczyć nie tylko poziomu wiedzy, ale także wnioskowania, zastosowania, analizy, syntezy, czy ewaluacji. Dlatego w formułowaniu pytań kluczowych na zajęciach ekonomii w praktyce warto również odwołać się do poziomów taksonomii Blooma. Ponadto należy pamiętać, że **zadawanie pytań wtedy ma sens, gdy porusza zagadnienia, co do których nauczyciel potrzebuje informacji lub nad którymi uczniowie muszą się zastanowić.**

Techniki zadawania pytań wiążą się z tworzeniem atmosfery uczenia się w czasie, której nauczyciel stara się w taki sposób pracować z uczniami, aby dać im poczucie bezpieczeństwa, a nawet stworzyć przestrzeń w której będą mogli rozwiązywać problemy i poszukiwać odpowiedzi na postawione pytania. Te zasady są bardzo ważne przy realizacji celów. Dlatego stosując ocenianie kształtujące nauczyciel:

- wydłużyć czas oczekiwania na odpowiedzi uczniów
- po zadaniu pytania poprosi uczniów o ustalenie odpowiedzi w parach,
- wprowadza zasadę niepodnoszenia rąk,
- wykorzystuje błędne odpowiedzi.¹²

Wydłużenie czasu oczekiwania na odpowiedź nawet o kilka sekund sprawia, że uczniowie mogą przemyśleć to, co będą chcieli powiedzieć np. na forum klasy, zdobędą informacje podczas rozmowy w parze, a dzięki temu będą się uczyć. Ponadto poprzez zastosowanie techniki ustalenia odpowiedzi w parach i zasady niepodnoszenia rąk, nauczyciel będzie wymagał gotowości do odpowiedzi od wszystkich uczniów, co skupi ich uwagę oraz zmotywuje do zaangażowania się w czasie zajęć. Nauczyciel może również wykorzystać wszystkie udzielone odpowiedzi, nawet te błędne, aby pokazać gdzie i kiedy najczęściej są popełniane błędy.¹³ Podczas stosowania zaproponowanych technik zadawania pytań warto ustalić wymienione powyżej zasady z uczniami na pierwszych zajęciach – tak jak i opisany wcześniej metodnik – co z pewnością ułatwi pracę na i pozwoli wziąć odpowiedzialność uczniom za proces uczenia się i tworzenie się zespołów zadaniowych.

- **Samoocena** jest jednym z najważniejszych elementów uczenia się i OK-a, ponieważ kiedy uczniowie potrafią ocenić, ile już się nauczyli, a ile jeszcze muszą zrobić, wówczas mogą osiągnąć wyznaczony cel.

Tak rozumiana samoocena daje uczniom możliwość „brania” odpowiedzialności za swój proces nauki i uczy jak się uczyć na przyszłość.¹⁴ Dlatego **rozpoczynając pracę nad samooceną należy nakłonić uczniów do myślenia np. w pracy nad e-portfolio w kategorii celów, jakim to narzędzie ma służyć i dzięki temu wzbudzić w nich autorefleksję** w stosunku do wyznaczania i realizowania na przyszłość celów zawodowych. Stosowanie samooceny w e-portfolio przyniesie uczniom wymierne korzyści:

- Będą mogli doświadczyć samodzielności i odpowiedzialności za swój proces uczenia się.
- Będą wiedzieli, co opanowali, a nad czym mają popracować - wiedzę tę i umiejętności zdobędą niezależnie od informacji uzyskanych od nauczyciela.

Będą mieli większą możliwość do poprawy swojej pracy, bez porównywania się z innymi uczniami.¹⁵ Takie same korzyści będzie miał nauczyciel, ponieważ dzięki samoocenie dokonywanej przez uczniów w e-portfolio:

- Będzie miał stałą informację o indywidualnych postępach ucznia.
- Będzie mógł wraz z uczniem planować cele uczenia się związane z przedmiotem ekonomia w praktyce i w ten sposób indywidualizować pracę w programie „Młodzi Przedsiębiorczy”.

Będzie mógł oszczędzić czas poświęcony na tradycyjne, sumujące ocenianie prac uczniów.¹⁶ **Do samooceny** – w praktyce stosowania OK-a - **można również wykorzystać metodnik, a w nim światła.** Zawsze należy jednak

¹¹ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, op. cit., s. 79-80.

¹² Tamże, s. 86, 90, 94.

¹³ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, op. cit., s. 90.

¹⁴ Tamże, s. 132-133.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże, s. 133.

pamiętać, że **do samooceny potrzebne są kryteria sukcesu, czyli NaCoBeZu tak samo jak i do opisanych wcześniej celów lekcji.**

- **Ocena koleżeńska** polega na tym, że na podstawie ustalonych wcześniej kryteriów (NaCoBeZu) uczniowie oceniają swoją pracę i udzielają sobie informacji zwrotnej.

Nauczyciel powinien pracować z uczniami zarówno nad ustaleniem kryteriów oceniania, czyli odpowiedzią na pytanie co będziemy oceniać, jak i umiejętnościami dawania informacji zwrotnej, czyli odpowiedzią na pytanie jak będziemy to robić. Kształcenie obu tych umiejętności jest szczególnie ważne, ponieważ na zakończenie działań projektowych uczniowie będą stosowali ocenę koleżeńską zarówno do prezentacji efektów pracy zespołów, jak i indywidualnego e-portfolio ucznia.

W praktyce ocena koleżeńska może być ważnym uzupełnieniem samooceny, a nawet może stać się wprowadzeniem do niej.¹⁷ Ponadto będzie wspomagać ucznia w nauce, tak jak i wcześniej omawiane elementy OK-a. Ocena koleżeńska zmniejsza rywalizację uczniów, co ma wpływ na współpracę uczniów w zespołach i tworzy dobrą atmosferę uczenia się w klasie.

Wprowadzając ocenę koleżeńską warto pracować wg schematu:

Określić z uczniami warunki potrzebne do dobrej samooceny koleżeńskiej.

Omówić budowę i zasady udzielania informacji zwrotnej.

Zapowiedzieć zastosowanie oceny koleżeńskiej do konkretnej pracy.

Ustalić wspólnie z uczniami – kiedy jest to możliwe – NaCoBeZu do wybranej pracy.

Przeprowadzić ocenę koleżeńską.

Omówić korzyści i trudności wynikające z zastosowania oceny koleżeńskiej; ewentualnie zastanowić się nad niwelowaniem na przyszłość trudności.¹⁸

- **Podsumowanie lekcji**, to jeden z najważniejszych elementów zajęć, w czasie którego możemy sprawdzić, czy postawione cele zostały zrealizowane; dlatego tak ważne jest wygosparowanie czasu na każdym zajęciach na podsumowanie lekcji i działań uczniowskich. Nawet krótka refleksja zmuszająca do zastanowienia się nad przebiegiem zajęć, zdobywaną wiedzą i umiejętnościami poznawali uczniom zrealizować cele zajęć i być świadomymi uczestnikami procesu uczenia się.
- **Zadanie domowe (praca domowa)** to nie tylko utrwalenie tego co było na lekcji, ale również zachęcenie uczniów do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności. Dlatego zadanie domowe powinno być powiązane z przeprowadzoną lekcją, a uczniowie powinni otrzymać NaCoBeZu.¹⁹ Warto stosować różne formy zadania domowego. I mogą to być:

Praca domowa z możliwością wyboru, która pozwala samym uczniom decydować o tym, nad czym i ile powinni pracować.

Sprawdzenie pracy domowej w grupach lub parach, kiedy uczniowie razem analizują zadanie domowe, a następnie – kiedy jest taka potrzeba – je poprawiają.

Inaczej niż w klasie, czyli zaproponowane zadania domowe mają całkowicie odmienny charakter niż ćwiczenia wykonywane w czasie lekcji.²⁰

Obszary i przykłady narzędzi oceniania na ekonomii w praktyce

¹⁷ P. Black, Ch. Harrison, C. Lee, B. Marshall, D. Wiliam, *Jak oceniać, aby uczyć?*, CIVITAS, Warszawa 2006, s. 63.

¹⁸ D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, op. cit., s. 130- 131.

¹⁹ Na podstawie: A. Pacewicz, T. Merta, S. Żmijewska – Kwirąg, *Wiedza o społeczeństwie w gimnazjum. KOSS. Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej*, op. cit. s. 62-64 oraz D. Sterna, *Ocenianie kształtujące w praktyce. GEO*, Wydawnictwo „CIVITAS”, Warszawa 2006.

²⁰ M. Harmin, *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?*, CIVITAS, Warszawa 2005, s. 129- 136.

Opracowując obszary i przykładowe narzędzia oceniania autorzy programu inspirowali się i korzystali z doświadczeń Centrum Edukacji Obywatelskiej w zakresie wprowadzania rozwiązań metodycznych w programie nauczania „KOSS. Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej”,²¹ a także programie „Młodzi Przedsiębiorczy”²², w którym uczniowie przy wsparciu nauczyciela realizują krok po kroku projekt edukacyjny.²³

Ocena na zajęciach ekonomii w praktyce zgodnie z programem „Młodzi Przedsiębiorczy” dotyczy czterech obszarów i są to:

- **wiedza i jej stosowanie**, m.in. sposoby wykorzystania wiedzy w czasie realizacji przedsięwzięcia i w e-portfolio,
- **umiejętności kluczowe** z punktu widzenia kształcenia aktywnych postaw przedsiębiorczych i społecznych, w tym kompetencje miękkie,
- **sposób uczestnictwa** w zajęciach i współpraca w zespole, w tym podczas realizacji przedsięwzięcia,
- **pozalekcyjnej aktywności** ucznia związana z pracą nad projektem i prowadzeniem bloga.²⁴

Zamieszczona poniżej tabela przedstawia²⁵, jakie elementy kształcenia wchodzi w skład poszczególnych obszarów, a także które narzędzia można stosować, aby na bieżąco monitorować zdobywanie przez uczniów poszczególnych umiejętności, czy nabywanie przez nich wiedzy. Specyfika przedmiotu ekonomia w praktyce pokazuje jak ważną rolę pełni praktyczne zastosowanie wiedzy i umiejętności, a - poprzez wskazanie roli umiejętności (kompetencji) miękkich - uczenie się bycia przedsiębiorczym, nie tylko przedsiębiorcą.

Uczniowie poprzez poszukiwanie informacji, stosowanie wiedzy i wykorzystanie umiejętności realizują przedsięwzięcie i nie chodzi tutaj o spektakularny sukces np. uczniowskiej firmy, czy organizacji pozarządowej, ale wiarę w swoje możliwości, umiejętność pokonywania barier i wyciągania wniosków na przyszłość, czyli sztukę autorefleksji nad uczeniem się.

Na pewno różnym elementom, które podlegają ostatecznej ocenie można przypisać różne wagi. Dlatego nauczyciel musi wziąć pod uwagę zarówno podstawę programową przedmiotu ekonomia w praktyce, wybrany program nauczania (np. program nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy. Ekonomia w praktyce”), ale także wewnętrzny system oceniania (WSO) oraz program wychowawczy szkoły. Nauczyciel musi poinformować uczniów, o tym co i w jaki sposób będzie oceniać, a także co będzie miało wpływ na ocenę końcową. Najlepiej jak te priorytety ustali wspólnie z uczniami i wywiesi w sali lekcyjnej, w której będzie prowadził zajęcia.

Obszar	Wskazanie głównych elementów	Przykłady narzędzi
Wiedza i jej stosowanie, m.in. sposoby wykorzystania wiedzy w czasie realizacji przedsięwzięcia i w e-portfolio.	<ul style="list-style-type: none"> • przyswojenie podstawowych wiadomości i pojęć określonych w wymaganiach szczegółowych podstawy programowej ekonomii w praktyce, a także 	<ul style="list-style-type: none"> • indywidualne e-portfolio • zespołowy blog • projekt • mapa myśli

²¹ A. Pacewicz, T. Merta, S. Żmijewska – Kwirąg, *Wiedza o społeczeństwie w gimnazjum. KOSS. Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej*, CIVITAS, Warszawa 2009.

²² <http://www.ceo.org.pl/pl/mlodzi-przedsiębiorczy/news/opis-programu> z dnia 30 maja 2013 r.

²³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych, Dz. U. 2010 nr 156, poz. 1046.

²⁴ Materiał przygotowany na podstawie programu nauczania A. Pacewicz, T. Merta, S. Żmijewska – Kwirąg, *Wiedza o społeczeństwie w gimnazjum. KOSS. Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej*, op. cit., s. 60- 61.

²⁵ Tabela została opracowana w oparciu o publikacje: A. Pacewicz, T. Merta, S. Żmijewska – Kwirąg, *Wiedza o społeczeństwie w gimnazjum. KOSS. Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej*, CIVITAS, Warszawa 2009 oraz T. Merty, A. Pacewicz, *Jak oceniać uczniów? Wskazówki dla nauczycieli. KOSS, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2010.*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

<p>Umiejętności kluczowe z punktu widzenia kształcenia aktywnych postaw przedsiębiorczych i społecznych, w tym kompetencji miękkich</p>	<p>w rozdziale trzecim programu nauczania,</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych między zdarzeniami, procesami w otoczeniu przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, • wykorzystanie wyników autodiagnozy do opracowania planów własnego rozwoju, • stosowanie zdobytych wiadomości do interpretacji różnych obszarów życia, w tym związanych z działalnością przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych, • zbieranie, uogólnianie, porównywanie wiadomości i wyciąganie wniosków, • wypełnianie dokumentów związanych z rejestracją przedsiębiorstwa, NGO. • zdobywanie i wykorzystanie informacji z różnych źródeł, w tym internetowych, • planowanie działań, w tym podział zadań, przygotowywanie planów, harmonogramu, symulacji, • współpraca w zespole, • rozwiązywanie problemów, • nawiązywanie kontaktów w ramach realizowanych zadań np. z NGO, przedsiębiorcami, ZUS, Urzędem Skarbowym, bankiem, urzędem gminy, • stosowanie narzędzi internetowych do realizacji przedsięwzięcia, w tym kalkulatorów, e-deklaracji, e-faktur, e-rachunków, • wypełnianie prostych dokumentów związanych z 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja (w tym multimedialna) • wystawa • wypowiedzi ustne, w tym w czasie pracy w grupie, studium przypadku, dyskusji, debaty, symulacji, czy wchodzenia w rolę • wypowiedzi na formach internetowych związane z wykonywanymi zadaniami • praca ze źródłem; interpretacja m.in. tekstu prawniczego, ekonomicznego, publicystycznego, naukowego • eportfolio • blog • projekt • autoprezentacja • prezentacja, w tym multimedialna • wypowiedzi ustne, w tym w czasie pracy w grupie, studium przypadku, dyskusji, debaty, symulacji, czy wchodzenia w rolę • poszukiwanie i analiza informacji na zadany temat • pisanie wniosków i innych pism związanych z działalnością przedsiębiorstwa i NGO • dyskusje i debaty klasowe oraz ogólnoszkolne • symulacja i wchodzenie w rolę
--	---	---

	<p>działalnością finansową przedsiębiorstwa/NGO np. umów, biznesplanu, wniosku, w tym wykorzystanie narzędzi internetowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • stosowanie narzędzie e-promocji • udział w dyskusji, debacie, symulacji na forum klasy i zespołu • wyrażanie własnego zdania i popieranie go argumentami (formułowanie argumentów) zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej • słuchanie i branie pod uwagę opinii innych osób 	<p>np. lidera, wykonawcy, negocjatora</p>
<p>Sposób uczestnictwa w zajęciach i współpraca w zespole, w tym podczas realizacji przedsięwzięcia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorczość • asertywność • odpowiedzialność • zaangażowanie • wytrwałość • sumienność • systematyczność • aktywny udział w lekcji • współpraca z kolegami • wykonywanie poleceń nauczyciela • przestrzeganie reguł obowiązujących na lekcjach ekonomii w praktyce i wspólnie wypracowanych zasad. 	<ul style="list-style-type: none"> • stopień przygotowania do lekcji • odrabianie zadań/prac domowych • poziom zaangażowania w pracę na lekcji, w tym np. udział w pracy zespołu, dzielenie się zadaniami i przyjmowanie zadań, zgłaszanie własnych pomysłów • sposób komunikowania się i współpracy w czasie prac zespołu
<p>Pozalekcyjna aktywności ucznia związana z pracą nad projektem i prowadzeniem bloga.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dodatkowe prace wykonywane w czasie pozaszkolnym, np. realizacji projektów przedsięwzięcia, pozyskiwanie sojuszników i ich zaangażowanie w przedsięwzięcie, zaangażowania w wolontariat, pozyskiwanie ekspertów, w 	<ul style="list-style-type: none"> • eportfolio • blog • projekt • autoprezentacja • poszukiwanie i analiza informacji ponad zadany

	tym rodziców i organizacja spotkań z ekspertami, <ul style="list-style-type: none"> • ponadto prace dodatkowe wykonywane z własnej inicjatywy. 	temat
--	---	-------

Przykładowa propozycja oceniania uczniów na przedmiocie ekonomia w praktyce uwzględniająca założenia programu „Młodzi Przedsiębiorczy. Ekonomia w praktyce”.

Charakterystyka wybranych narzędzi oceniania

Poniżej przedstawiono kilka wybranych narzędzi oceniania²⁶ zaproponowanych do wykorzystania w programie „Młodzi Przedsiębiorczy”.

Opis narzędzia	Zastosowanie
<p>Ćwiczenia słownikowe z wykorzystaniem internetu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uzupełnianie niedokończonych zdań, • dopasowywanie pojęć i ich funkcji, • samodzielne opracowywanie pojęć, przy użyciu lub bez użycia np. słowników, leksykonów, w tym narzędzi wirtualnych, • łączenie, przyporządkowanie wyrażeń wg przyjętej zasady. 	<p>Służą do sprawdzenia przyswojenia przez uczniów wiedzy, ale również umiejętności np. analizy tekstów źródłowych, w tym aktów prawnych, danych statystycznych, tekstów naukowych i specjalistycznych. Ponadto kiedy uczniowie korzystają ze źródeł internetowych należy oceniać ich umiejętności wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji.</p> <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” można wykorzystać zaproponowaną formę np. do tematów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Zaczynamy nasze przedsięwzięcie ekonomiczne.</i> • <i>Określamy kształt naszego przedsięwzięcia ekonomicznego: analiza otoczenia rynkowego</i> • <i>Planowanie przedmiotu (rodzaju) działalności gospodarczej/społecznej.</i> • <i>E-promocja.</i> • <i>Podstawy księgowości - rozliczenia z ZUS i Urzędem Skarbowym.</i>
<p>Wykresy, grafy, tabele, schemat, mapę myśli mogą występować w formach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uczniowie mają zinterpretować przygotowany przez nauczyciela wykres, tabelę, schemat, graf, • uczniowie samodzielnie tworzą wykres, tabelę, schemat, graf, mapę myśli na podstawie podanych przez nauczyciela informacji, • uczniowie samodzielnie tworzą wykres, tabelę, schemat, graf, mapę myśli na podstawie 	<p>Zadania sprawdzają umiejętności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozumienia, wykorzystania i krytycznego przetwarzania tekstów, w tym zamieszczonych w internecie, • wykorzystywania narzędzi analizy i wnioskowania w życiu codziennym, • formułowaniu sądów, w tym opartych na rozumowaniu matematycznym.

²⁶ Materiał przygotowano w oparciu o publikację: T. Merty, A. Pacewicz, *Jak oceniać uczniów? Wskazówki dla nauczycieli*. KOSS, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2010.

<p>samodzielnie zebranych informacji.</p>	<p>Kryteria oceny muszą być dopasowane do typu zadania, przy czym decydujący wpływ ma merytoryczna poprawność rozwiązania opracowanego przez ucznia.</p> <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” można wykorzystać zaproponowaną formę np. do tematów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Planowanie przedmiotu (rodzaju) działalności gospodarczej/społecznej.</i> • <i>Zaczynamy nasze przedsięwzięcie ekonomiczne.</i> • <i>Określamy kształt naszego przedsięwzięcia ekonomicznego: analiza otoczenia rynkowego.</i> • <i>Określamy kształt naszego przedsięwzięcia. Wybór formy działania podmiotu.</i>
<p>Rozwiązywanie problemów</p>	<p>Zadania pozwalają ocenić, w jakim stopniu uczniowie opanowali umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania w sposób twórczy problemów, a także formułowanie wniosków. Ponadto zadania sprawdzają umiejętności podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji i rozwijają kreatywność w podejmowaniu problemów.</p> <p>Przy ocenianiu należy wziąć pod uwagę m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czy uczeń trafnie definiuje problem? • Czy uczeń trafnie postępuje się terminami, pojęciami i teoriami? • Czy rozwiązanie jest realistyczne, spójne i adekwatne do problemu? • Czy rozwiązanie uwzględnia zależności łączące różne elementy sytuacji interesy jej uczestników? <p>Przykładowe kryteria oceny sposobu rozwiązania problemu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Właściwe rozpoznanie i zdefiniowanie sytuacji wymagającej podjęcia decyzji. • Przeanalizowanie relacji towarzyszących danemu problemowi, zależności i napięć w oparciu o podstawową wiedzę dotyczącą rozważanej sytuacji. • Nazwanie wartości i celów, które należy uwzględnić przy podejmowaniu decyzji. • Zaproponowanie różnych wariantów rozwiązania. • Rozpatrzenie wad i zalet poszczególnych wariantów.

	<ul style="list-style-type: none">• Ocena wariantów i nabór najlepszego z punktu widzenia założonych na wstępie wartości i celów. <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” można wykorzystać zaproponowaną formę np. do tematów:</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Rejestracja przedsięwzięcia.</i>• <i>Źródła finansowania.</i>• <i>Wybór strategii marketingowej.</i>• <i>Promocja, jako narzędzie marketingu.</i>• <i>Biznesplan- cele działania.</i>• <i>Biznesplan – aspekty finansowe.</i>• <i>Wprowadzenie do księgowości przedsięwzięcia.</i>• <i>Podstawy księgowości i finansów (1 i 2).</i>• <i>Podstawy księgowości - rozliczenia z ZUS i Urzędem Skarbowym.</i>• <i>Ocena realności przedsięwzięcia.</i>
Odgrywanie ról, gry symulacyjne	<p>Odgrywanie ról pozwala ocenić, w jakim stopniu uczeń przyswoił takie umiejętności jak:</p> <ul style="list-style-type: none">• wykorzystanie wiedzy o charakterze naukowym do rozwiązywania w sposób twórczy problemów,• formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących swojego otoczenia, zespołu, grupy projektowej. <p>Przykładowe kryteria oceny:</p> <p>Merytoryczne przygotowanie do odgrywania danej roli:</p> <ul style="list-style-type: none">• zapoznanie się z materiałami dotyczącymi odgrywanej sytuacji,• wykorzystanie zdobytej wiedzy i powoływanie się np. na dane faktograficzne. <p>Przekonujące wejście w rolę:</p> <ul style="list-style-type: none">• używanie stylu wypowiedzi i argumentów charakterystycznych dla roli,• stosowanie się do procedur i wymogów danej sytuacji. <p>Poziom zaangażowania ucznia i jego efektywność:</p> <ul style="list-style-type: none">• współpraca z innymi uczestnikami,• uważne śledzenie przebiegu gry i trafne

	<p>wykorzystywanie możliwości, które daje rola</p> <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” można wykorzystać zaproponowaną formę np. do tematów:</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Przygotowanie do pracy zespołowej: role zespołowe, informacja zwrotna, ocena koleżeńska.</i>• <i>Przygotowanie do pracy zespołowej: radzenie sobie z konfliktami, podejmowanie decyzji w zespole.</i>• <i>Przygotowanie do pracy zespołowej: ustalenie składu zespołów projektowych, wstępna integracja, opracowywanie kontraktu grupowego.</i>• <i>Produkt i usługa (przedsiębiorstwo); cele i usługa (NGO). Działania marketingowe.</i>• <i>Wybór strategii marketingowej.</i>• <i>Promocja, jako narzędzie marketingu.</i>• <i>Prezentacja - przygotowanie.</i>• <i>Prezentacja.</i>
<p>E-portfolio</p>	<p>Przy pomocy portfolio można oceniać następujące umiejętności:</p> <ul style="list-style-type: none">• wyszukiwanie, selekcjonowanie i krytyczna analiza informacji z różnych źródeł,• planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki, a także przyjmowanie za nią odpowiedzialności,• zaangażowanie w pracę na zajęciach,• proces autorefleksji nad swoją pracą i swoim rozwojem, czy proces uczenia się. <p>Przykładowe kryteria oceny:</p> <ul style="list-style-type: none">• merytoryczna jakość samodzielnej pracy,• dobór materiałów, ich liczba i jakość, w tym sposób wykonania zadań domowych,• sposób prezentacji – układ, wykonanie. <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” uczniowie pracują z indywidualnym e-portfolio, które jest dla nich swoistym zeszytem lekcyjnym. Poniżej wskazano tylko pięć przykładowych tematów związanych z tą formą:</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Autodiagnoza 11 kompetencji uczniów oraz</i>

<p>Dyskusje i debaty</p>	<p><i>pierwsze spotkanie z e-portfolio.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Czynniki sukcesu przedsięwzięcia. Sylwetka i rola menadżera.</i>• <i>Prezentacja - przygotowanie.</i>• <i>Samoocena i ocena koleżeńska.</i>• <i>Moje e-portfolio.</i> <p>Metoda pozwala ćwiczyć m.in. sztukę wypowiedzi, przekonywania innych i rozumienia cudzych argumentów, a przede wszystkim sprawdza konkretne umiejętności społeczne.</p> <p>Przykładowe kryteria oceny udziału ucznia w dyskusji:</p> <ul style="list-style-type: none">• Wiedza i sposób jej wykorzystania• Krytyczna analiza argumentów• Kultura dyskusji <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” tego typu forma wprost występuje w jednym temacie <i>Spółeczna odpowiedzialność/ ekonomia społeczna</i>. Ale można ją zaproponować podczas pracy w zespołach projektowych np. do tematów: <i>Promocja, jako narzędzie marketingu; E-promocja</i>, czy też innych.</p>
<p>Studium przypadku</p>	<p>Studium przypadku zachęca ucznia do samodzielnych, aktywnych działań, pozwala równocześnie przekazać młodym ludziom ważne informacje na temat sposobu funkcjonowania danej sfery ludzkiej działalności w praktycznym kontekście.</p> <p>Przykładowe kryteria oceniania pracy uczniów przy użyciu studium przypadku:</p> <ul style="list-style-type: none">• umiejętność czytania tekstu źródłowego ze zrozumieniem,• rozumienie i interpretowanie przepisów prawnych,• korzystanie z posiadanej wiedzy i umiejętności,• umiejętność problematyzacji,• oryginalność,• umiejętność uogólniania,• umiejętność współdziałania,• praca końcowa. <p>W realizacji programu nauczania „Młodzi Przedsiębiorczy” można wykorzystać zaproponowaną</p>

formę np. do tematów:

- *Promocja, jako narzędzie marketingu.*
- *E-promocja.*
- *Wprowadzenie do księgowości przedsięwzięcia.*
- *Biznesplan – aspekty finansowe.*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

